

Світлана Топалова, к.політ.н.

Університет банківської справи Національного банку України

«РУССКИЙ МИР» ТА РАДЯНСЬКИЙ КОМУНІСТИЧНИЙ МІФ: НОВА ФОРМА ПРИ НЕЗМІННОСТІ ЗМІСТУ

Svitlana Topalova, PhD in political science

University of Banking of the National Bank of Ukraine

«RUSSIAN WORLD» AND SOVIET COMMUNISTIC MYTH: A NEW FORM WITH A CONSTANT MEANING

We study the main components of the «Russian World» concept. The article defines common features of the Soviet Communistic myth and the myth about «Russian World». The author determines fundamental components that ensure continuity of myth and its perception of mass consciousness. Key means for implementation which declared in the concept of geopolitical strategy, activities of public and private institutions for implementation of the myth in mass consciousness. The author set out main features, which make «Russian World» systemic political myth of modern Russia that formed state ideology, which contains all the basic features of left and right extremism. It was concluded that «Russian World» oriented on civilizational conflict and changes in world order. The vision of strategy for influence on carriers of the «Russian World» myth was formulated.

Key words: political myths, «Russian World», political consciousness, archetype, political strategy.

Російська військова агресія в Україні загострила низку проблем регіонального та світового масштабу. Мирне життя після Другої світової війни, руйнування Радянського Союзу, падіння Берлінського муру та відхід від холодної війни, впевненість у дієвості системи світової безпеки створили ілюзію руйнування тоталітаризму та тріумфу демократії і демократичних цінностей, послабили пильність політичних інститутів та західної спільноти. Росія перестала сприйматися як ідеологічний опонент і джерело військової загрози, хоча неодноразово подавала світу сигнали про свої наміри. Анексований і привласнений з допомогою технології «зелених чоловічків» Крим став причиною «стурбованості і занепокоєння» провідних міжнародних організацій, у яких виявилися відсутніми механізми розв'язання подібних проблем. Лише пряме військово вторгнення поставило на порядок денний питання про можливу загрозу з боку Росії не лише для її найближчих сусідів. Однак навряд чи західний світ готовий сьогодні визнати, що масштаби загрози з боку Росії не тільки не поступаються радянським, а є значно більшими. Ідеологічне обґрунтування агресивної політики базується на міфі, який спирається на усі імперські архетипи та радянські стереотипи. Цей міф став основою зовнішньої і внутрішньої політики держави, сформував державну ідеологію, яка містить усі базові ознаки екстремістських ідеологій.

Необхідність розуміння суті проблеми і загрози, яка проявилася на локальному, регіональному і глобальному рівнях, а також, визначення напрямків пошуку шляхів її вирішення актуалізує дослідження сутності «Русского мира» та його архетипічного і ментального підґрунтя, встановлення спільних ознак із радянським комуністичним міфом.

Автором концепції «Русского мира» є П. Щедровицький. Подальшого розвитку його ідеї отримали у роботах С.Градиловського, Б.Межуєва, Н.Нарочницької. Серед відомих теоретиків також слід відмітити С. Переслегіна, Н. Ютанова, Д. Іванишинцова. Одним із провідних ідеологів міфу є О.Дугін. Більшість російських дослідників політичного міфу не розглядають «Русский мир» як системний політичний міф сучасної Росії. Спроби такого аналізу здійснені Т.Полосковою, В.Скринником, О.Батановою, В.Тішковым.

Формування концепції «Русского мира» та її активне впровадження у свідомість наших співвітчизників залишилося і поза увагою українських дослідників. Лише пряма військова агресія і

її інтерпретації владою та ЗМІ РФ змусили дослідників усвідомити одночасно наявність і деструктивні наслідки впливу політичного міфу сусідньої держави, звернутися до його дослідження. Вийшли публікації, присвячені аналізу загроз для України, технологіям впровадження ідей «Русского мира». Національний інститут стратегічних досліджень у аналітичній доповіді «Україна та проект «Русского мира»» надав достатньо змістовний аналіз концепції і політичної стратегії РФ стосовно України і пострадянського простору. Наше завдання полягає у здійсненні аналізу ідеологічної складової «Русского мира», яка забезпечила дуже специфічну трансформацію суспільної свідомості. Носії радянського міфу непомітно для себе стали носіями міфу про «Русский мир», навіть не здогадуючись про його існування. Очевидно, пояснення цього слід шукати у змісті та засобах впровадження міфів. З іншого боку, західна спільнота переконана у тому, що із руйнуванням Радянського Союзу припинилося й ідеологічне протистояння із Росією, яка вже не буде комунізм і не приваблює інші країни проектами світлого майбутнього. Однак зміст нового міфу та засоби його впровадження, стан політичної свідомості носіїв міфу вказують на помилковість такого судження.

Періодом концептуального оформлення поняття «Русского мира» П. Щедровицький називає 1993-97 рр. За його визначенням, це розгалужена структура великих і малих спільнот, що думають і говорять російською мовою¹. Ідея має чітку геоекономічну та геополітичну спрямованість, а 1998 р. є початком її становлення у якості базової формули, що визначає стратегію російської політики на пострадянському просторі. В основі стратегії твердження про наявність спільного соціокультурного простору, який повинен бути інтегрований у «Русский мир». Ще до концептуального оформлення міфу, у 1994 р. на конференції у Санкт-Петербурзі, присвяченій взаємовідносинам Заходу і Сходу з Росією, тоді ще мало відомий В.Путін вказував на те, Росія добровільно відмовилась від величезних територій, які завжди історично їй належали, а 25 мільйонів росіян, які раптом опинилися за кордоном, повинні бути захищені державою². У цьому виступі вже простежуються три фундаментальні принципи майбутнього міфу: виділення стратегії захисту у якості ключової; історично безпрецедентне визначення «потенційно скривджених», кількість яких є максимально великою, визначається за мовною ознакою і тут же ототожнюється із національною спільнотою росіян; імперські архетипи, як підґрунтя для формування і сприйняття міфу. То ж можемо стверджувати, що концепція «Русского мира» за усіма складовими відповідала політичним намірам В.Путіна.

Надання концепції статусу державної політики, спрямованої на структурування «Русского мира» на усьому просторі, де «думають і розмовляють російською», російські дослідники пов'язують із виступом В.Путіна на Конгресі зарубіжних співвітчизників у 2001 р., у якому не лише акцентувалась увага на суті ідеї, але вже визначалося завдання щодо визначення суб'єктів, які можуть виконувати місію, визначення і розподілу їх функцій. Т.Полоскова та В.Скринник також відмічають, що В.Путін постійно наголошував на багатонаціональності цього феномена; відмічав, що його носії є демографічним ресурсом; говорив про «ноосферу русского мира», яка передбачає культурну, релігійну, мовну присутність; наголошував на наявності у держави мобілізаційного ресурсу, який дозволить розширювати коло прибічників і носіїв «Русского мира» за кордоном³.

Оскільки новий міф чітко відображав стратегію влади на «виправлення історичної помилки» та спирався на колективне підсвідоме, притаманне росіянам, актуалізував низку радянських стереотипів, вказував на глобальні масштаби майбутнього «Русского мира», процес його впровадження у масову свідомість не був надто складним і тривалим. Міфологічний образ доповнювався політичним прагматизмом: визначалася ключова політична мета і засоби її реалізації, орієнтири на створення державних і громадських інститутів, можливі політичні дивіденди від впровадження міфу. Були також визначені пріоритетні і стратегічні рамки «Русского мира». До пріоритетних віднесено близьке зарубіжжя, якому притаманні демографічна, соціокультурна та мовна близькість. Окрім культурної ідентичності, представники певних соціальних спільнот є

1 Пётр Щедровицкий. Русский мир. Возможные цели самоопределения. *Русский архипелаг*. <http://www.archipelag.ru/authors/shedrovicky_petr/?library=2015> (2014, грудень, 25).

2 Путин с 1994 года мечтал аннексировать Крым и «защищать» русских за границей. *Обозреватель*. <<http://obozrevatel.com/politics/48970-putin-s-1994-goda-ne-skryival-planov-anneksirovat-kryim.htm>> (2015, лютий, 25).

3 Полоскова, Т., Скринник, В. (2003). *Русский мир: мифы и реалии*. Москва: Московский Фонд «Россияне». <<http://rusproekt.org/2010/12/24/russkiy-mir-mify-i-realii/>> (2015, січень, 20).

носіями ностальгічних настроїв щодо «радянського соціалізму». Саме ці два фактори здійснювали визначальний вплив у процесі перетворення прибічників радянського міфу на носіїв «Русского мира» у сусідніх державах. До стратегічних відносились зв'язки у «дальньому зарубіжжі» з діаспорами, та «лояльними» до Росії політичними організаціями.

Таким чином, міф уже отримав базові складові: визначені політичні рамки, які чітко відтворювали територію та сферу домінування Радянського Союзу; потенційних носіїв, які повністю чи частково ідентифікували себе із російською культурою, відчували ностальгію за радянським минулим; пріоритетні засоби реалізації і шляхи збільшення кількості прибічників, що передбачали формування цілої системи специфічних інститутів, аналогічних радянським; найближчу і стратегічну мету, низку завдань, поступова реалізація яких має забезпечувати сходження від локальних і регіональних до глобальних масштабів впливу. Держава стала ключовим провідником міфу.

Одним із «стовпів» міфу по «Русский мир» є російська мова і, відповідно, «російськомовні». Мовна проблема політизувалася у царській Росії, СРСР, РФ, у незалежній Україні проросійськими політичними силами. Суть політизації зводилася не лише до формування переконання у визначальності місії російської мови у політичних та культурних процесах, а, передусім, до обґрунтування того, що витoki мов слов'янських народів і мов є російськими. Одним із ідеологів, що доводив походження від «великоросійського наречия» усіх слов'янських мов і, відповідно, обґрунтовував статус російської мови як першої у Європі, був М. Погодін. Л.Белей, досліджуючи лінгвістичні висновки М. Погодіна, наводить низку його аргументів з приводу того, що давні київські літописи не містять слідів впливу української мови, що у літописах панує «великоросійське наречіє, а не малоросійське»¹. Також історик вказує на факт розширення М. Погодіним ареалу розселення росіян у час виникнення старослов'янської писемності. Факт підтримки цієї теорії, очевидно, був свідченням її відповідності політичним намірам імперії, яка уже тоді визначала мову у якості головного засобу асиміляції народів, і не лише слов'янських. То ж радянські ідеологи спиралися на уже сформульовану науково і сприйняту політично та ментально концепцію. Ідеологи «Русского мира» обрали цей архетип у якості ключового для трансформації радянського міфу.

Образ ворога, що втілює міфологічне зло, як і суть місії захисту, фактично не змінилися. Згідно радянського міфу, головним джерелом загрози був західний світ із його капіталістами, НАТО. Також були «вороги народу», «агенти заходу», які руйнували радянську систему зсередини. Тому захищатися від руйнівного західного впливу потрібно було на «двох фронтах». Після пошуку нового ворога у особі молдаван, грузинів, прибалтів, «українських фашистів» та «бандерівців», офіційна пропаганда «Русского мира» повернулася до перевіреного часом образу. Як показало дослідження низки інформаційних джерел, образ «українського фашиста» почав активно формуватись у свідомості росіян із 2005 р. Стала зрозумілою і одна із ключових причин відсутності силового варіанту втручання РФ у 2004 р.: у масовій свідомості росіян була живою міфологема про братні народи, тому суспільство не було готовим сприйняти пряму агресію. Протягом 10 років вона витіснялась іншою. При цьому, ідеологи «Русского мира» з самого початку вторгнення в Україну доволі чітко визначали сутність війни як боротьби проти західного світу і його ліберальної ідеології. В.Путін у своїх виступах неодноразово називав розпад СРСР «історичною помилкою». Отже, політика «нового пророка» спрямована на її виправлення. О.Дугін виділяє три головні причини: війна цивілізацій і розпад СРСР, що став свідченням поразки «цивілізації суші»; боротьба ідеологій лібералізму, комунізму і фашизму; війна проти «п'ятої колони» (прибічників лібералізму) у самій Росії, яка ніколи не була ліберальною. Анексія Криму і війна на Донбасі трактуються як виключно захисна місія². Відомий російський пропагандист С.Доренко також пояснює, у досить доступній формі, сутність подій в Україні та наміри і роль Росії³. У монологах представлені усі компоненти сучасного міфу: ключові вектори політичної стратегії, в основі яких – імперські архетипи;

1 Любомир Белей. Михаил Погодин как «изобретатель» «Русского мира». *Tyzhden.ua*. <<http://tyzhden.ua/History/120980>> (2014, листопад, 8).

2 Александр Дугин – Украина, Новороссия, Россия ... (интервью) 23.08.2014. <<http://www.liveinternet.ru/users/4896115/post334792288/>> (2014, листопад, 17).

3 Нам нужен Киев, а не Луганск – Сергей Доренко (ВИДЕО) .<...uapress.info/ru/news/show/35172>; Сергей Доренко -Мы дойдем до устья Дуная-28.08.2014. <...vk.com/video69518601_169706024> (2014, листопад, 17).

обґрунтування доцільності війни для досягнення політичної мети. Усе це дає цілісну характеристику екстремістської політики держави, в основі якої – модифікований міф.

Захисна місія також успадкована від радянського міфу. Щоб вона була дієвою, необхідно визначити не тільки образ ворога, але і того, хто потребує захисту. Визначення «потенційно скривджених», що тотожне поняттю «співвітчизник» і виступає важливою складовою концепції «Русского мира», спирається імперські архетипи. О.Батанова, посилаючись на текст Закону РФ «Про співвітчизників», наводить таке визначення: «Зарубіжний російський співвітчизник – індивід, котрий походить із раніше єдиної держави (Російської держави, Російської республіки, РСФСР, СРСР, Російської Федерації), володіє російською мовою, ідентифікує себе з Росією і лояльно ставиться до неї, відчуває духовно-культурні зв'язки з прабатьківщиною, підтримує контакти з Російською Федерацією»¹. Як бачимо, визначення дає можливість як завгодно широко та з невизначених часів трактувати належність до «співвітчизників».

Символічним свідченням міфологічної спадкоємності є і той факт, що з ініціативи В.Путіна Гімн РФ став звучати під мелодію Гімну СРСР. Важливими показниками величі СРСР були розміри території держави та військова могутність. Таким чином, орієнтація на глобальну роль і милітаризація країни цілком вписувалися у контекст нового міфу і забезпечували його зв'язок із радянським. Стереотипи радянської історії про усі «исконно русские земли» та визначальну роль держави на світовій арені закріплені і міфом про «Русский мир». Непереможність російської армії є і зараз важливим предметом національної гордості. Інформаційні кампанії по інформуванню населення РФ про випробування нових видів зброї перед президентськими виборами значно впливали на підвищення рейтингу В.Путіна.

Формальною відмінністю від попереднього міфу можна визначити лише те, що новий союз має бути не результатом «перманентної революції» і втілювати міфологічний рай у вигляді «царства комунізму», а об'єднати слов'янські народи на основі культурної ідентичності. Ще далі у проектах «Русского мира» просунувся О.Дугін, який запропонував «нову національну ідею», суть якої у приєднанні Європи до Росії². Як бачимо, «нова ідея» чітко накладається на традиційні імперські уявлення.

Відповідаючи на питання про причини прагнення Росії залишатися в імперському форматі, А.Ілларіонов вказує на їх раціональний та ірраціональний характер. До перших відносить жорсткий авторитарний тип політичного режиму, який спирається на міф, що може існувати лише за умови його переконливості для широких мас та наявності образу ворога, реальної загрози від нього. Ірраціональну частину складають ідеологічні компоненти, наявність у свідомості В.Путіна ідеї «...об'єднання найбільшого розділеного народу світу – росіян»³.

Пропагандистська кампанія, що розпочалася у РФ задовго до вторгнення на територію України і триває досі, розроблена згідно кращих радянських традицій. Вона сформувала у свідомості росіян гібридний образ ворога, який впродовж 2014 р. кілька разів трансформувався, але у раніше засвоєних рамках: американці як джерело деструктивного впливу («майдани» в Україні є його наслідком); «бандерівці» та «український фашизм», як загроза для «російськомовних»; загроза від НАТО та змова проти Росії. Усі штампи є добре відомими з радянських часів. Основою пропаганди і сьогодні є тотальна політизація історії, при чому, у її радянському варіанті. Напрацьовані радянськими ідеологами технології обробки свідомості також по суті не змінилися, але значно доповнилися з урахуванням можливостей інформаційного суспільства. Традиції заперечення присутності також мають радянське коріння. Цілком обґрунтовано деякі аналітики порівнюють події Євромайдану та «Празьку весну», зокрема й участь СРСР та РФ. Державою, за радянським зразком, створена низка інститутів для просування «Русского мира». Деяке уявлення про масштаби їх діяльності та фінансування державою дає аналіз реалізації ідеї «Русского мира», здійснений П.Охотіним⁴.

1 Батанова, О.Н. (2008). Понятие «соотечественник за рубежом» и его научно-правовая интерпретация. *Вестник Национального института бизнеса*, вып. 6, Москва: Национальный институт бизнеса, 16.

2 Александр Дугин: Присоединить Европу – это по-русски. <...www.youtube.com/watch?v=I_y_19ja_hs> (2014, грудень, 6).

3 Андрей Илларіонов: «Агресія проти України неминує завершитися зміною кордонів Росії». *Tyzhden.ua*. <http://Politics/111051> (2014, грудень, 10).

4 Петро Охотин. «Русский мир» как технология. *Tyzhden.ua*. <http://tyzhden.ua/World/29591> (2014, листопад, 15).

Одним із ключових засобів впровадження комуністичного міфу у масову свідомість була тотальна політизація освіти та ідеологізація виховного процесу. Оскільки «Русский мир» успадкував ті уявлення про світ і місце Росії у ньому, які ще з часів імперії запозичив СРСР, значна трансформація історичної пам'яті відповідно до нової державної концепції не відбулася. Тому у суспільстві не виникають конфлікти між представниками радянських і пострадянського поколінь на основі різного розуміння суті історичних подій. Сучасна молодь є носієм усіх радянських історичних міфів. На зустрічі із молодими істориками восени 2014 р. В.Путін надав «достовірну» інтерпретацію низки історичних подій, спрямовуючи фахівців у потрібне русло політизації.

Система виховання на різних рівнях освіти також цілком підпорядкована сучасному політичному міфу. Дослідження низки джерел, присвячених проблемі патріотичного виховання в сучасній Росії, дає підстави для висновку про те, що основні положення «Русского мира» виступають його ідеологічною основою. У більшості джерел фігурує поняття «воєнно-патріотичне виховання», яке було ключовим і за радянських часів, а трактування поняття патріотизму нерозривно пов'язане з утвердженням уявлення про визначальну геополітичну роль Росії.

Першою ланкою патріотичного виховання у визначеному напрямку є школа. Російськими авторами досить детально обґрунтовані теоретичні засади, напрямки і головні засоби воєнно-патріотичного виховання. Серед практичних заходів, ключове місце посідають інтелектуальна гра «Русский мир» та воєнно-патріотична гра «Зарница», яка проводилася щорічно за часів СРСР. Не залишилася поза увагою і студентська молодь. Із 2005 р. проводиться Всеросійський молодіжний форум «Селигер». Селигер-2014 відзначився значним збільшенням кількості форумів і учасників, безпосереднім зв'язком з ідеями «Русского мира», що найбільше простежувався у роботі форумів «Росія у центрі» та «Громадянського форуму». На цьогорічний форум зібралися також аспіранти та молоді викладачі історії, соціології, політології, філософії з різних регіонів Росії, з якими актуальні питання політичного життя та міжнародні проблеми обговорили В.Путін, що вчетверте відвідав форум, і С.Лавров. Коментарі В.Путіна щодо подій в Україні можна охарактеризувати як «міфологічну суміш» із радянського «братерства народів» та «захисту співвітчизників» із «Русского мира»¹. Перегляд розміщених «В контакте» відгуків і коментарів учасників форуму стосовно проблем, що там обговорювалися, дає підстави для висновку про наявність тієї ж «міфологічної суміші» у свідомості молоді. Більшість коментарів, автори яких висловлюють готовність захищати «Новоросію», у якості аргументів містять три складових: усе це «споконвічно наше»; синдром «старшого брата»; переконання у тому, що «російськомовним загрожують» і їх необхідно «захищати».

За визначенням В.Невшупи: «...Для партіота історія ...не може ділитися на гарну і погану, являє собою дещо неподільне, цілісне, що містично живе у кожному з нас. ...Патріотизм є готовністю тих, хто збагачений ідеєю, національною ідеєю, у нашому випадку ідеєю «Русского Мира» за необхідності пожертвувати навіть своїм життям². Як бачимо, підхід до визначення суті патріотизму і розуміння патріотом історії дуже нагадує виховання у душі комуністичної ідеології із готовністю до постійної самопожертви, здатністю бачити в історії лише «ідеологічно доцільне», а практичні заходи з патріотичного виховання цілком відповідають стратегії.

За часів СРСР комуністична ідеологія, що засуджувала віру в Бога, сама втілювала низку складових віровчення та усі ознаки релігії, і, фактично, замінила останню. В.Пастухов акцентує увагу на релігійній природі більшовизму, його глибинному зв'язку із православ'ям, визначає західництво, слав'янофільство і православну релігійну традицію як головні його складові.

Таким чином, євразійство, що отримало у рамках міфу про «Русский мир» статус сучасної державної ідеології, на думку В.Пастухова, генетично пов'язане із російським більшовизмом, який, у свою чергу, значною мірою базується на православ'ї³. Привабливості більшовизму надавав проект міфологічного раю – «світле комуністичне майбутнє». Об'єктами культу були вожді і правителі. Справою поширення міфу займалася ієрархічна каста «ідеологічних жерців», які потім, за висловом В.Пастухова, вийшли із обкому і, без зайвих зусиль, пішли до храму. На фоні стрімкого руйнування

1 Выступление Владимира Путина на форуме «Селигер».

<<http://ria.ru/politics/20140829/1021869087.html>> (2014, жовтень, 8).

2 Невшупа В. Патриотическое воспитание невозможно без идеологии, но она у нас запрещена Конституцией. <<http://www.gosrf.ru/experts/199/>> (2014, жовтень, 8).

3 Проблемы неолевизма. «Весь этот русский мир с его Новороссией – фейк...»

<<http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2014/10/29/106718.shtml>> (2014, грудень, 21).

віри у комуністичні ідеали та збереження потреби у вірі, суспільство природним шляхом стало повертатися до віри у Бога, а держава – активно використовувати цю потребу і пристосовувати її до оновленої політичної стратегії. Тому ідеологи «Русского мира» залучили РПЦ до поширення нового політичного міфу. РПЦ підпорядкувала свою діяльність цій справі, а Патріарх Кірілл став головним проповідником міфу на церковних, державних і культурних заходах.

Ще однією характерною рисою радянського міфу, як і усіх екстремістських ідеологій, був культ вождів. Ця традиція у незмінному вигляді успадкована «Русским миром». Культ В.Путіна реалізується у повному спектрі харизматичних якостей. Однією із наочних ілюстрацій є стаття про В.Путіна, запропонована для обговорення. В ній, у розділі «Цитати про Путіна» наводиться висловлювання О.Дугіна, яке, на нашу думку, цілком відображає стратегію і сенс культу: «Супротивників путінського курсу більше немає, а якщо і є, то це психічно хворі і їх потрібно відправити на диспансеризацію. Путін – скрізь, Путін – все, Путін абсолютний, Путін незамінний»¹. То ж цілком природним виглядає переконання росіян у відсутності альтернативи улюбленому правителю. До того ж система влади РФ чітко відтворює традиції СРСР за усіма параметрами, зокрема і стосовно довічного правління.

Отже, здійснене нами дослідження джерел, ключових положень, шляхів і засобів реалізації концепції «Русского мира» дає підстави для низки висновків.

1. «Русский мир» є системним політичним міфом сучасної Росії, який прийшов на зміну радянському міфу, зберіг усі його ключові складові. Століття тому радянський міф став своєрідною «генетичною модифікацією» імперського міфу. На початку ХХІ ст., внаслідок нівелювання проекту комуністичного майбутнього, відбулося повернення до більш давніх міфологічних основ. Оновлений політичний міф містить традиційні імперські та радянські ідеологічні компоненти, які поєднуються у різних пропорціях у свідомості представників радянських та пострадянського поколінь. Найважливіші наші аргументи такі: 1) міф про «Русский мир» базується на імперських архетипах, радянських стереотипах, використовує всі раніше напрацьовані шляхи і засоби впливу на масову свідомість, увесь символічний арсенал радянського міфу; 2) за змістом і політичною стратегією, втіленою у ньому, міф є модернізованою ідеєю російських слав'янофілів, що була однією із фундаментальних основ більшовизму і комуністичної ідеології, згідно з якою Росії належить провідна роль серед слов'янських народів; 3) міф поєднує релігійні і політичні складові, має ідеологічне обґрунтування і гуманітарну базу, під нього створена відповідна законодавча основа; 4) державою задіяні всі радянські і новітні засоби поширення міфу: система освіти, громадські інститути, держава та ЗМІ, відповідно до змісту міфу оновлена «пропагандистська машина», активно залучена церква.

2. «Русский мир» не має чіткої ідеологічної ідентифікації, але сукупність і характер складових вказує на те, що це своєрідний екстремістський гібрид, який поєднує риси лівоекстремістських і правоекстремістських ідеологій. Протягом останнього десятиліття відбувалося зміщення «ідеологічного маятника» від лівого до правого екстремізму. Сьогодні у масовій свідомості наявний своєрідний «екстремістський ідеологічний мікс». Як і раніше, головним засобом досягнення політичної мети є терор. Таким чином, набір екстремістських компонентів залишається сталим, але пріоритетність змінюється залежно від обставин і політичних цілей конкретного періоду.

3. Внаслідок збереження і відтворення у міфі про «Русский мир» усіх фундаментальних складових радянського міфу, відбувся фактично непомітний для російського суспільства перехід від попереднього до наступного. Представники «радянських поколінь», значна частина яких взагалі не мають уявлення про концепцію «Русского мира», виступають носіями усіх її складових, спираючись на радянські стереотипи і «знання історії», традиційні образи ворогів. У структурі міфу, притаманній їхній свідомості, домінуючими є радянські компоненти. Стан свідомості молоді, вихованої під безпосереднім впливом оновленого міфу, навпаки, демонструє переважання актуалізованих складових із чітко вираженим правоекстремістським спрямуванням.

4. Сила віри у міф його прибічників, внаслідок дії усіх вищезгаданих чинників, має характер релігійного фанатизму. Це також вказує на екстремістський характер міфу.

¹ Стаття. Владимир Путин. Обсуждение.

<http://ruxpert.ru/%D0%92%D0%BB%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%9F%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD#.D0.91.D0.BB.D0.BE.D0.B3.D0.B5.D1.80.D1.8B.2C_.D1.87.D0.B0.D1.81.D1.82.D0.BE_.D0.BF.D0.B8.D1.88.D1.83.D1.89.D0.B8.D0.B5_.D0.BE_.D0.9F.D1.83.D1.82.D0.B8.D0.BD.D0.B5> (2015, січень, 20).

5. Боротьба із міфом неміфологічними засобами не може бути ефективною. Для «очищення» свідомості носіїв екстремістського міфу, яких, нажалі, багато і в Україні, необхідне протиставлення йому конструктивного міфу із підкріпленням стратегії реалізації дійсними, а не симулятивними кроками. Сьогодні українське суспільство демонструє високий запит на такий міф, а влада – нездатність його запропонувати.

6. Дослідження стану масової свідомості сучасного російського суспільства вказує на глибоке коріння імперських архетипів, що є живильним середовищем для сприйняття усіх експансіоністських стратегій влади і зростання її суспільної підтримки внаслідок реалізації завойовницьких планів. Влада є виразником міфу, а суспільство – носієм. Тому стратегія протидії має бути спрямована як на владу, так і на суспільство.

7. Ключовий висновок: сучасна російська військова агресія проти України є етапом ціннісної агресії проти західної цивілізації, тактична мета якого – отримання певного реваншу за руйнування СРСР. Стратегічна мета орієнтована на зміну світового порядку за правилами, визначеними Росією. Наявність глибокого ментального підґрунтя, фанатична віра російського суспільства у оновлений радянський міф вказують на те, що сподівання на «автоматичне» вирішення проблеми з усуненням від влади В.Путіна є надто завищеними. Стратегія впливу на носіїв міфу про «Русский мир», на нашу думку, має включати дві складові: вплив на вищу владну олігархічну та військову верхівку і вплив на суспільство. Реалізація обох векторів впливу потребує створення ситуації, за якої небезпека втрати життєво важливих благ стає невідворотною, а також, забезпечення для російського суспільства своєрідного «струсу мозку» з метою «увімкнення» інстинкту самозбереження, що, можливо, згодом почне формувати потребу у критичному осмисленні того, що відбувається.

References

1. Aleksandr Dugin – Ukraina, Novorossija, Rossija ... (interv'ju) 23.08.2014. <<http://www.liveinternet.ru/users/4896115/post334792288/>> (2014, listopad, 17).
2. Aleksandr Dugin: Prisoedinit' Evropu – ehto po-russki. <[...www.youtube.com/watch?v=I_y_19ja_hs](http://www.youtube.com/watch?v=I_y_19ja_hs)> (2014, gruden', 6).
3. Andrej Illarionov: «Agresija proti Ukraini neminuche zavershit'sja zminoju kordoniv Rosii». *Tyzhden.ua*. <<http://Politics/111051>> (2014, gruden', 10).
4. Batanova, O.N. (2008). Ponjatie «sootchestvennik za rubezhom» i ego nauchno-pravovaja interpretacija. *Vestnik Nacional'nogo instituta biznesa*, vyp. 6, Moskva: Nacional'nyj institut biznesa.
5. Ljubomir Belej. Mikhail Porodin kak «izobretatel'» «Russkogo mira». *Tyzhden.ua*. <<http://tyzhden.ua/History/120980>> (2014, listopad, 8).
6. Nam nuzhen Kiev, a ne Lugansk – Sergej Dorenko (VIDEO). <[...uapress.info/ru/news/show/35172](http://uapress.info/ru/news/show/35172)>.
7. Nevshupa V. Patrioticheskoe vospitanie nevozmozhno bez ideologii, no ona u nas zapreshchena Konstituciej. <<http://www.gosrf.ru/experts/199/>> (2014, zhovten', 8).
8. Petro Okhotin. «Russkij mir» kak tekhnologija. *Tyzhden.ua*. <<http://tyzhden.ua/World/29591>> (2014, listopad, 15).
9. Pjotr Shchedrovickij. Russkij mir. Vozmozhnye celi samoopredelenija. *Russkij arhipelag*. <http://www.archipelag.ru/authors/shedrovicky_petr/?library=2015> (2014, gruden', 25).
10. Poloskova, T., Skrinnik, V. (2003). Russkij mir: mify i realii. Moskva. *Moskovskij Fond «Rossijane»*. <<http://rusproekt.org/2010/12/24/russkiy-mir-mify-i-realii/>> (2015, sichen', 20).
11. Problemy nebol'shevizma. «Ves' ehtot russkij mir s ego Novorossiej – fejk...» <<http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2014/10/29/106718.shtml>> (2014, gruden', 21).
12. Putin s 1994 goda mechtal anneksirovat' Krym i «zashchishchat'» russkikh za granicej. *Obozrevatel'*. <<http://obozrevatel.com/politics/48970-putin-s-1994-goda-ne-skryival-planov-anneksirovat-kryim.htm>> (2015, ljutij, 25).
13. Sergej Dorenko - My dojdem do ust'ja Dunaja-28.08.2014. <[...vk.com/video69518601_169706024](http://vk.com/video69518601_169706024)> (2014, listopad, 17).
14. Stat'ja. Vladimir Putin. *Obsuzhdenie*. <http://ruxpert.ru/%D0%92%D0%BB%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%9F%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD#.D0.91.D0.BB.D0.BE.D0.B3.D0.B5.D1.80.D1.8B.2C_.D1.87.D0.B0.D1.81.D1.82.D0.BE_.D0.BF.D0.B8.D1.88.D1.83.D1.89.D0.B8.D0.B5_.D0.BE_.D0.9F.D1.83.D1.82.D0.B8.D0.BD.D0.B5> (2015, sichen', 20).
15. Vystuplenie Vladimira Putina na forume «Seliger». <<http://ria.ru/politics/20140829/1021869087.html>> (2014, zhovten', 8).